

Καθημερινή 4/9/43
 Η καλλιτέχνις Φ. Εύθυμιάδη

Εκ τυπογραφικού λάθους ανεγράφη την παρελθούσαν εβδομάδα ότι η γνωστότατη γλύπτρια δεσποινίς Φρόσω Εύθυμιάδη έκθετε εις το «ατελείω» της την τελευταίαν έργασίαν της. Επρόκειτο απλώς περί άναγραφίας σημειώματος του καλλιτεχνικού μας συνεργάτου ο οποίος θα άσχοληθή προσεχώς με τὸ ἐν γένει ἐνδιαφέρον ἔργον της συμπαθοῦς καλλιτέχνιδος. Συναπῶς ἡ δεσποινίς Εὐθυμιάδη δὲν έκθετε εις τὸ «ατελείω» της.

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

4.9.1943

ΤΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟ ΜΟΥ

ΚΕΡΑΜΙΚΗ

Κοντά στο τέμα Πατησίων, σε μία φαρδιά πάροδο, υπάρχει ένα σπιτάκι σημαδιακό, κουκουλωμένο μ' αναστριγώμενες πρασινάδες, λουλουδιμένα «ρολόγια», πρό πάντων, που πλέκουν πυκνά παραπετάσματα και προχωρούν, όρμητικά, ως αυτό τὸ σύρμα του ηλεκτρικού, που περνάει απ' έξω. Σ' αυτό τὸ σπιτάκι, που σαν νάχη θραπτεψύθη από πίνακα ειδυλλιακού ζωγράφου, κατοικούν, στην πιο άπρόσπητη συντροφιά κι από καιρό άποσθλωμένα, διάφορα θελκτικά τετράποδα, του σταύλου και του άγριου λόγγου, γαϊδουράκια και θαμαλάκια, άλογάκια και ζαρκάδια και κατσίκια, μά και ζῶα περίεργα της θάλασσας, σαν τις ίπποκάμπες και γνώριμα σαν τὰ θελγίνα και πλάσματα της μυθολογίας, τρίτωνες καβαλλήρηδες σε κήτη, γοργόνες με μορφές πρωτόγονες και ψαροουρές και γυναίκες γυμνές και κεφάλια... σύγχρονων συγγραφέων — μία δημιουργία τέλει, που κάνει παραμύθι τὸ πραγματικό και τὸ πραγματικό τὸ κάνει παραμύθι!

Άπάνω απ' ὄλο αυτό τὸν ἐτερόκλητο και ὄμως τόσο ἐνιαῖο κόσμο πλανιέται, μάγισσα και θεά, πλάστρα και Μοίρα, μία νέα κι' ὄμορφη κοπέλλα, Κωσταντινοπολίτισσα, ἡ Φρόσω Εὐθυμιάδη, μάτια γαλανά που λάμπουν από φῶς Ἑλλάδος κι' ἕνα χαμόγελο γεμάτο καλωσύνη, ἕνα χέρι ἀτελείωτο, που στέλνει σὸν παράξενο λαὸ της. Ἐχει θγει ὄλος από τὸ φοῦο της — ἄλλο «ψητάδικο της θασιλλισσας Πεντόκι» — που καιει στην αὐλή της κι' αὐτὸς κάτω από πρασινάδες. Γιατί, ὄπως θὰ καταλάθατε, ὄλα αὐτὰ τὰ πλάσματα εἶναι ἔργα της κεραμικής της, μίας τέχνης, που, ἄν πήρε τὸ πρῶτο της πέταγμα στὰ Σοῦσα, ὄπως λένε οἱ σοφοὶ — ἔγῳ πιστεύω πως φούντωσε σχεδὸν παντοῦ από τὴ νεολιθική περίοδο και πέρα — ὄμως στὴ μινωική Κρήτη και, μετὰ, στὴν Ἑλλάδα ἔγινε μεγάλη τέχνη, για νὰ ὄση, με τὴν ἀγγειογραφία, τὴν ἀρχαία ἑλληνική ζωγραφική (ὄτι μποροῦμε νὰ ξεροῦμε) και για νὰ δῶση, με τὰ πῆλινα ἀγαλματάκια τῶν νεκροπόλεων τῆς Τανάγρας, σε θαυμαστὲς μικρογραφίες, τι λαμπρότερα και για πάντα χαμένα δημιουργήματα της ἀνδριαντικής μεγαλοτεχνίας και πρὸ πάντων της θείας τέχνης τοῦ Πραξιτέλη. Μ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο εἶδος, σ' ἕναν ἄλλο ρυθμὸ κι' ἐντελῶς ἄλλο αἶσθημα, συγγενεῦει κάπως ἡ ἔργασια της δεσποινίδος Εὐθυμιάδη.

Στὴν ἀρχή, στὸ πρῶτο θλέμμα, ἐπιθάλλονται σὸν ἐπισκέπη τὰ ζῶα της. Ἡ ὄλη, ὄ κοκκινωπὸς ἀργίλος, προσφέρεται σ' αὐτὴ τὴν ἔργασια περισυότερο κι' από τὸ μάρμαρο κι' από τὸ χαλκὸ, κι' από τὸ γρανίτη. Τὸ χρώμα τοῦ κοκκινωποῦ πηλοῦ εἶναι πρὸ ζεστό. Ἄλλὰ πρέπει νὰ μὴν ἔχη κανεὶς τὴν παραμικρὴν ἰδέα της δυσκολίας, που παρουσιάζει αὐτὴ ἡ τέχνη, πρὸ πάντων στὰ μεγάλα μεγέθη, που ἀναπαριστὰ τὰ ζῶα της ἡ δεσποινίς Εὐθυμιάδη, για νὰ μὴν ἐκτιμῆση τὴν ἰκανότητα τοῦ γλυφάνου της. Οἱ δυσκολίες γίνονται ἀκόμα μεγαλύτερες, ὄταν ὑπάρχη ἡ ζωηρὴ και ὄρθότατη τάσι νὰ «στυλιζάρετα» τὸ φυσικό. Γιατί,

στην κεραμική πρὸ πάντων ἄπέναντι τοῦ σκοπέλου τοῦ ψυχροῦ ρεαλισμοῦ, που γίνεται ἀνυπόφορος προκειμένου, μάλιστα, για ζῶα — τὰ μπਾਲαλωμένα εἶναι τότε πολὺ προτιμότερα — και ἀποφεύγεται με τὸ στυλιζάρισμα, ὄφάνεται ὄ ἄλλος φοβερὸς σκόπελος: «Ὅτι τὸ στυλιζάρισμα καταλήγει εὐκόλα στην ἀπλή σχηματοποίηση, που εἶναι ὄ τάφος τῆς τέχνης». Και πρέπει νὰ σημειῶσω ἐξῆς, ὄμέσως, ὄτι ἡ κεραμική τὴν ἔπαθε πολλὲς φορές αὐτὴ τὴν ἀρρώστεια και στὴν ἀγγειογραφία και στὴν πλαστική, και τὰ μουσεῖα ἔχουν νὰ δείξουν πολλὰ τέτοια παθήματα.

Ἡ δεσποινίς Εὐθυμιάδη εἰμεινε σε μίαν θαυμαστὴν ἰσορροπία. Δὲν ἐσχηματοποίησε τὰ ζῶα της με ὑπερθολικό στυλιζάρισμα. Κάτω από τὴν ἰδεατή μορφή που τοὺς ἔδωσε πάλαι τὰ ζωντανή, σφριγηλή, ἡ πραγματικότητα, τὰ ζῶα της, ἐνῶ ἀνεβαίνουν στὴν περιωπὴ καλλιτεχνήματος, διατηροῦν, σύγχρονα, ὄλη τὴν οἰκειότητα της πραγματικής φυσιογνωμίας τους. Συνέλαθε και ἀπέδωσε τὸ καθένα στὴν πιο συνθησιμένη, στην πιο χαρακτηριστική του στάσι. Κάτω από τὸ στυλιζαρισμένο της ἄλογάκι ἀντίκρουσα τὴ ζωηρὴ κίνησι τῶν μικροσῶων «τάρανας» — που ἀσφαλῶς δὲ θὰ τοὺς ἔχει ἰδῆ ποτὲ — που μὲνει τυπωμένη στὴ μνήμη μου, από τ' ἀπέραντα δάση της Λιθουανίας, ὄπου ζοῦν σε ἡμάγρια κατὰστασι. Τὰ κατσίκι, ὄ γαϊδαράκος, τὸ μοσχάρι, τὸ ζαρκάδι — ὄπάρχει ἕνα ζευγάρι ἀξιόθαύμαστο σὰ σύνθεσι, μ' ὄλο τὸ ρεαλισμὸ του — εἶναι ἀποδομένα με τὴν ἰδια μαεστρία. Ἐχῶ ἰδῆ, στὸ ἐξωτερικό, ἔργα τῶν καλλίτερων «ἀμιουλιέ», τοῦ Πονπὸν και τοῦ Ματέο Ἐρναντές, τις φώκιες και τις λεοπαρδάλεις, σκαλισμένες ἀπ' εὐθείας στὸ γρανίτη. Κι' ἐπειὸ κρίνω τις περισσότερες φορές θὰ τῆ συγκρίνω, μπορῶ νὰ πῶ ἔσστερα, ὄτι αὐτὰ τὰ δημιουργήματα της κεραμικής δίνουν στὴ δεσποινίδα Εὐθυμιάδη τὴ θέσι ἀληθινῆς προδρόμου στην τέχνη τῶν ζῶων, στην Ἑλλάδα. Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἡ ἀξία της ἰσον αὐτῆ. Διακοσμητικό και γλυπτικό τάλαντο ἀναμφισβήτητο, θρεμμένο με τὴν ἀσκήσι και τὰ πρότυπα τοῦ Μαγιόλ και τοῦ Ντεσιπὸ ἔχει μεταφέρει στην κεραμική μικρογραφία γυναικεῖα γυμνά, που θὰ τιμῶσαν και σε μεγάλο σχήμα τὴ σύγχρονη ἑλληνική ομιλή και κεφάλια γνωρίμων λογοτεχνῶν, σαν τοῦ Καζαντζάκη, τοῦ Μυριέλλη και ἄλλων μίας κτυπητῆς κι' ἐκφραστικῆς ὄμοιότητος. Πρόκειται για μίαν καλλιτεχνική φύσι, που θρίσκειται πάνω στην πρῶτη δημιουργική ὄμη της, μίαν ἰδιοσυγκρασία ἄφθονη, γεμάτη από τὸ αἶσθημα της πλαστικής μορφῆς, της ἀρμονίας τῶν ὄγκων, τῶν ἐπιπέδων και της λεγόμενης «γλυπτικής ἀφῆς», που ὑπόσχετα πολλά σ' αὐτὸ τὸ εἶδος της τέχνης, που ἔγκαινιάζει στην Ἑλλάδα. Τὰ ζῶα της ἔηταν νὰ στηθοῦν στοὺς δημόσιους και δημοτικούς κήπους τῶν Ἀθηνῶν, ὄπου θάσσεκα, θαυμάσια. Οἱ περιστάσεις ἐμπόδισαν τὴν πραγματοποίηση. Ἄν ὑπῆρχε γοῦστο, δὲ θὰ μποροῦσαν νὰ στολίσουν ἰδιωτικὸς κήπους; Ἴσως ὄμως νὰ εἶναι καλλίτερα, για τὴ δεσποινίδα Εὐθυμιάδη, ὄτι δὲν παλιορκεῖ ἀκόμα τὸ ἔργασιό της μίαν πελατεῖα διψαλέα κι' ἀνυπόμονη. Μπορεῖ και δουλεῖ, ἀπειρίσπαστη, στην ἀριστοκρατική μοναξιά και τὴ γαλήνη της ἀνεξάρτητης και σωπηλῆς δημιουργίας.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ